

TEMİZ BİR TOPLUM YAPISI OLUŞTURULMASINDA TOPLAM AHLAK YÖNETİMİ PERSPEKTİFİ*

Coşkun Can Aktan

I. GİRİŞ

Ülkemizde tüm toplumsal yapı ve kurumlarda ciddi bir ahlak krizi ve ahlak erozyonu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Sadece kamu kurum ve kuruluşlarında değil, tüm toplumsal katmanlarda bu kirliliğin ve yozlaşmanın giderek arttığını ve kurumsallaştığını gözlemlemekteyiz.

Ahlak krizi ve ahlak erozyonu en başta siyasal alanda görülmektedir. Siyasal kültürün dejenerasyonu ve siyasal yozlaşmaların yaygınlaşması ülkemizde demokrasiyi ciddi anlamda tehdit etmektedir. Bunun yanısıra siyasal ahlaksızlıklar toplumun diğer alanlarında da ahlak sorunlarını gündeme getirmektedir.

Siyasal alan dışında medya sektörü de bir ahlak krizi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Çağdaş demokrasilerde dördüncü kuvvet olarak anılan medyanın gücü ve toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkileri akıl almaz bir hızla devam etmektedir. Bu bakımdan medya ahlakının yeniden tesis edilmesi önem taşımaktadır.

Siyaset ve medyada yaşanan kirlilik ve yozlaşmalar dışında ülkemizde iş dünyasında da ahlak sorunu ile karşı karşıya bulunmaktayız. Serbest piyasa ekonomisinde “iş ahlakı” ya da “firma ahlakı” ile ilgili kuralların yokluğu yeni sorunları beraberinde getirmektedir. Örneğin, vergi kaçakçılığı, tüketici haklarının yeterince korunamaması, çevreye karşı gerekli duyarlılığın gösterilmemesi ve benzeri sorunlar giderek ciddi boyutlara varmaktadır.

* Coşkun Can Aktan, Ahlaki Yeniden Yapılanma ve Toplam Ahlaka Doğru (4): Toplam Ahlak Yönetimi, İstanbul: Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 1999.

Eğitim ve bilim dünyasında da ahlaki değerlerin giderek dejenerasyona uğradığı görülmektedir. Benzeri ahlaki çöküntülerin toplumun diğer katmanları için de varolduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, hukuk devleti anlayışında bir yozlaşma yaşandığı, bunun sonucu olarak adalet ve yargının işlemez durumda olduğu bilinmektedir.

Özetle, ülkemizde son yıllarda tüm toplumsal yapı ve kurumlarda bir ahlak erozyonu yaşanmaktadır. Siyasetten medyaya, iş dünyasından eğitim ve bilim dünyasına kadar uzanan tüm katmanlarda gözle görülür ve hissedilir bir deformasyon ve dejenerasyon görülmektedir. Toplumsal kirlilik ve yozlaşmalar hızla yaygınlaşmakta ve giderek kurumsallaşmaktadır.

Bu araştırmada ahlaki yeniden yapılanma için ciddi bir reform önerisi olarak Toplam Ahlak Yönetimi'ni takdim edeceğiz. *Toplam Ahlak Yönetiminin Temelleri* başlığını taşıyan birinci bölümde toplam ahlak yönetiminin felsefi ve teorik temelleri ele alınmaktadır. *Türkiye'de Ahlak Krizi ve Toplam Ahlak Yönetiminin Uygulanması* başlığını taşıyan İkinci Bölüm içerisinde ise başta siyasal ahlak olmak üzere ülkemizde yaşanan başlıca ahlak sorunlarını ve çözüm önerilerimizi ortaya koymaya çalışacağız. Ayrıca ülkemizde ahlaki yeniden yapılanma için Toplam Ahlak Yönetimi'nin uygulanmasına yönelik bazı ilkeler ve önerilerimizi sunacağız. Araştırmamız *Sonuç* bölümündeki değerlendirmelerimiz ile son bulmaktadır.

II. TOPLAM AHLAK YÖNETİMİNİN TEMELLERİ

1. AHLAKİ DÜZEN VE TOPLAM AHLAK

Ahlak İlkeleri (The Principles of Ethics) adlı eserinde Herbert Spencer (1820-1903) "herkes ahlaklı olmayınca hiç kimse ahlaklı olamaz." diye yazar. Yani birinin ahlaka uygun olmayan davranışlarda bulunması diğerlerinin de ahlak-dışı (gayri ahlaki) davranmasına neden olabilir. 19. yüzyılda yaşamış büyük liberal filozoflardan biri olan Spencer'in ahlak konusunda verdiği mesaj oldukça açıktır; bir kişinin ahlaklı olması yetmez!... Ya da bir tek alanda ahlaka uygun olan davranışların bulunması yeterli değildir, tüm alanlarda ahlaka uygun ilkelerin ve standartların yürürlükte olması gerekir.

Toplam ahlak kavramını tanımlamaya geçmeden önce burada evrensel düzeyde kabul görmüş bir atasözünü de konunun daha iyi anlaşılması için belirtmekte yarar görüyoruz. "Balık baştan kokar" atasözünün

verdiği mesaj şu şekilde yorumlanabilir. Örneğin, bir şirket yönetiminde ya da devlet yönetiminde eğer lider ve üst yöneticiler ahlaka uygun davranmazlarsa o zaman şirket ya da devlet kuruluşunda görev yapan diğer çalışanların ahlaka uygun davranması sözkonusu olmayabilir ya da en azından üst yönetim, kendi altlarında çalışanlardan ahlaka uygun davranış ve eylemlerde bulunmalarını bekleyemez. Özetle, liderlik ve yönetim ahlakı, organizasyon ahlakı için gerekli bir şarttır. Fakat, yeterli bir şart değildir... Bir organizasyonda ahlaktan söz edebilmek için liderlik ve yönetim ahlakı yanısıra başlıca şu ahlaki altyapıların da mevcut olması gerekir: (Bkz: Şekil-1.)

- Sistem ahlakı (organizasyonda kuralların, normların, standartların ahlaka uygun olması),
- İnsan ahlakı (organizasyonda tüm çalışanların ahlaka uygun davranışlarda bulunması),

Özetle, organizasyonel ahlakı tesis etmek için; liderlik ahlakı, yönetim ahlakı, sistem ahlakı, insan ahlakı vs. ahlaki altyapıların *bütün olarak* organizasyonda mevcut olması gerekir.

Konuyu çok daha geniş olarak da ele alabiliriz. Örneğin, bir toplumda ahlakın tesis edilmesi, bir organizasyonda ahlakı tesis etmekten çok daha geniş bir alan olarak düşünülmelidir. Peki, toplumda ahlakı tesis etmek için ne(ler) gereklidir?

Temiz Toplum ya da Ahlaki Toplum düzeni oluşturmak için başlıca şu alanlarda ahlakın tesis edilmesi şarttır:

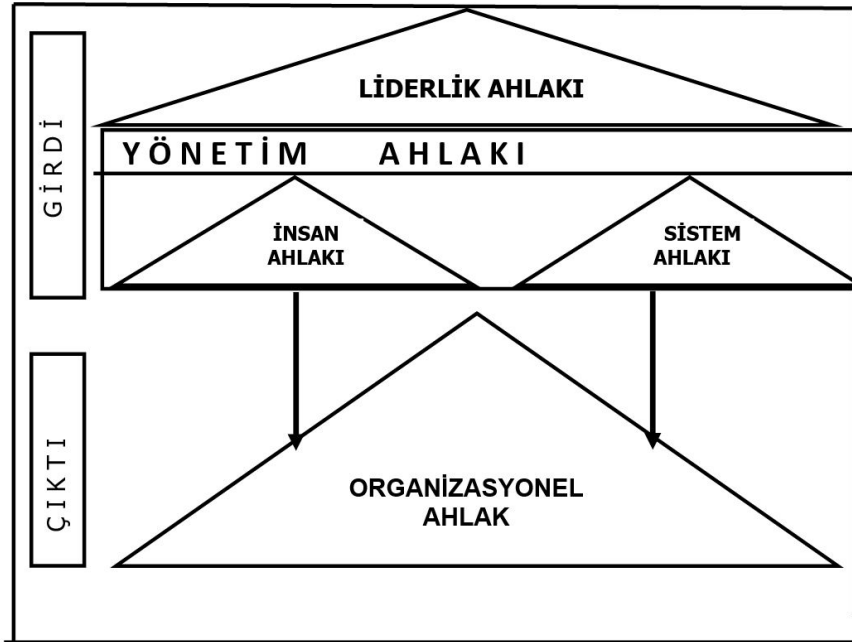
- En başta toplumu oluşturan ailelerin ve bu ailede yetişen bireylerin ahlaklı olması gerekir.
- Toplumun yönetildiği siyasal sistem ve aynı zamanda ekonomik sistemin ahlaklı olması gerekir.¹

¹ Özgürlükleri güvence altına almayan ve etkin bir şekilde korumayan hiç bir siyasal ve ekonomik düzen ahlaklı değildir. Bu anlamda otokratik rejimlerin tamamı (diktatörlük, totaliterizm, sosyalizm, komünizm, faşizm vs.) gayri ahlaklı rejimlerdir.

- Toplumda mevcut tüm organizasyonların (kamusal organizasyonlar, özel organizasyonlar ve gönüllü organizasyonlar) ahlaki ilke ve standartlar dahilinde faaliyette bulunmaları gerekir.
- Toplumda mevcut tüm mesleklerde (ticaret, sanayi ve hizmet sektöründeki tüm meslekler vs.) mesleğini icra eden kişilerin ahlaka uygun davranmaları gerekir.
- Toplumu oluşturan tüm bireylerin ve kurumların ödev ve sorumluluk ahlakına uygun hareket etmeleri gerekir.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde asıl vurgulamak ve ulaşmak istediğimiz noktaya gelmiş bulunuyoruz:

Şekil-1 : Organizasyonel Ahlak İçin Gerekli Unsurlar

Temiz Toplum (Ahlaki Toplum) düzeni oluşturmak için tüm bireylerin, kurumların ve sistemin ahlaki ilke ve standartlara uygun davranmaları gerekir. Konuyu daha açık ve etraflıca Şekil-2 üzerinde görmek mümkündür. Şekilden anlaşıldığı üzere Temiz Toplum amacına ulaşmak için başlıca şu alanlarda ahlakın tesis edilmesi gerekir:

- Toplum ahlakı,
- Sistem ahlakı,
- Meslek ahlakı,
- Organizasyon ahlakı,
- Ödev ve sorumluluk ahlakı,

Tüm bu alanlarda ahlaki ilke ve standartlar oluşturulmadan ve ahlaka uygun davranış ve eylemler olmadan, toplumda ahlaki düzenin tesis edilmesi çok güç olur. Zira, bir alandaki ahlaki erozyon ve çöküntü diğer alanları da kolayca etkisi altına alabilir. Bu anlamda ahlaksızlığı bir tür salgın hastalığa benzetebiliriz.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan hareketle *Toplam Ahlak (Total Ethics)* adını verdiğimiz kavrama ulaşılmış bulunuyoruz. Toplam ahlak kavramını , toplumu oluşturan tüm birey ve kurumların “bütünsel olarak” ahlaki ilke ve standartlara uygun hareket etmesi anlamında kullanıyoruz. Toplumda ahlakı tesis etmek için de Toplam Ahlak Yönetimi'nin uygulanması gerektiğine inanıyoruz.

2.TOPLAM AHLAK YÖNETİMİ

Toplam ahlak yönetimi, tüm organizasyonlarda ve tüm mesleklerde ahlaki ilke ve kurallara uygun davranışlarda bulunmak ve aynı zamanda toplumda ödev ve sorumluluk ahlakını kurumsallaştırmak için gereklidir.

Toplam ahlak yönetiminin üç temel boyutu bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; organizasyon ahlakı, meslek ahlakı, ödev ve sorumluluk ahlakıdır.

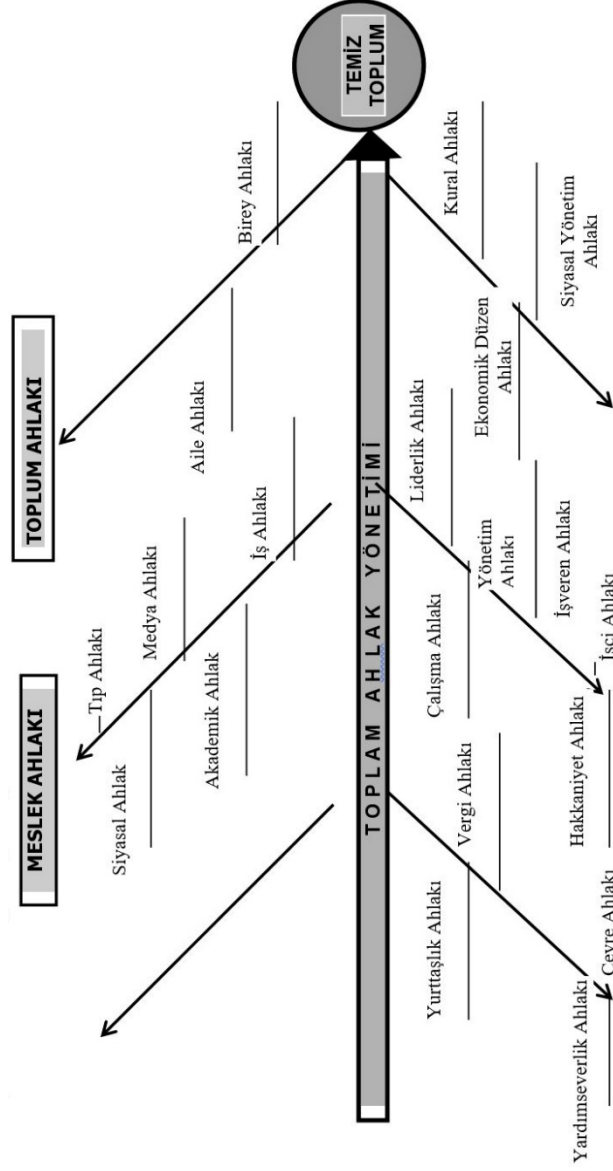
Bilindiği üzere, organizasyon, insan ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmet üretmek için faaliyette bulunan bir örgüte verilen isimdir. Organizasyonlar amaçlarına göre “kamu organizasyonu”, “özel organizasyon” ve “kar amacı gütmeyen gönüllü organizasyon” olmak üzere gruplara ayrılabilir. Buradan hareketle, organizasyon ahlakını kendi arasında şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- *Devlet Ahlakı.* Kamusal organizasyonlarda ahlaki ilke ve standartları ifade eder. Devlet ahlakına “*siyasal ahlak*” ya da “*piyasa dışı ahlak*” adı da verilir.
- *Şirket Ahlakı.* Özel organizasyonlarda ahlaki ilke ve standartları ifade eder. Şirket ahlakı aynı zamanda “*firma ahlakı*”, “*işletme ahlakı*” olarak da adlandırılmaktadır.

Organizasyon ahlakından sözedince doğal olarak “*liderlik ve yönetim ahlakı*”na da değinmek gerekir. Zira, lider ve yönetim olmadan, organizasyon olmaz. Gerek devlet yönetiminde, gerekse özel organizasyonların yönetiminde liderlik ve yönetim ahlakı son derece önem taşımaktadır.

Toplam ahlak yönetiminin ikinci boyutu meslek ahlakıdır. “*Profesyonel Ahlak*” olarak da adlandırılan meslek ahlakı, herhangi bir mesleğe ilişkin ahlaki ilke ve standartları ifade eder. Her mesleğin kendine özgü özellikleri ve dolayısıyla ahlak ilkeleri mevcuttur. Ticaret, sanayi, vs. alanında faaliyet gösteren kimselerden; serbest meslek faaliyetini icra eden avukat, doktor, diş hekimi, mühendis gibi meslek sahiplerine kadar tüm mesleki alanlarda

Şekil – 2: Temiz Toplum İçin Toplam Ahlak

ahlaki kuralların olması gereklidir. Bugün sayısız meslek bulunmaktadır ve tüm bu mesleklerde ahlaki ilke ve standartlar gereklidir.

Meslek ahlakını iş ahlakı ile karıştırmamak gerekir. İş ahlakı, iş dünyasındaki ahlak ilke ve standartlarını ifade eder. İş ahlakı, dar anlamda “*ticaret ahlakı*” olarak da adlandırılmaktadır.

Meslek ahlakının türleri olarak “*medya ahlakı*” ve “*akademik ahlak*” dan da söz etmek gerekir. Medya ahlakı, kitle iletişim araçlarının (radyo, televizyon, gazete vs.) kullanımındaki ahlaki ilke ve standartları ifade eder. Akademik ahlak ise eğitim-öğretim alanındaki ahlaki ilke ve standartlardır. Toplam ahlak yönetiminin bir üçüncü boyutu ise “*ödev ve sorumluluk ahlakı*”dır. Toplumda yaşayan bireylerin ve tüm organizasyonların (kamusal ve özel organizasyonlar) yaptıkları işleriyle ilgili sorumlulukları ve bunun yanısıra iş dışında topluma karşı olan sorumlulukları bulunmaktadır. Örneğin, işletmelerin vergilerini doğru ve eksiksiz olarak ödemeleri, doğayı ve çevreyi korumaları vs. sorumluluk ahlakına örnekler teşkil etmektedir. Aynı şekilde vatandaşların devlete karşı; devletin de vatandaşlara karşı ödev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra şimdi toplam ahlak yönetiminin uygulanması konusu ile ilgili olarak bazı bilgiler vermeye çalışalım.

Toplam ahlak yönetimini başarı ile uygulamak için sırasıyla şu işlerin yapılması gereklidir: (Bkz: Şekil- 3.)

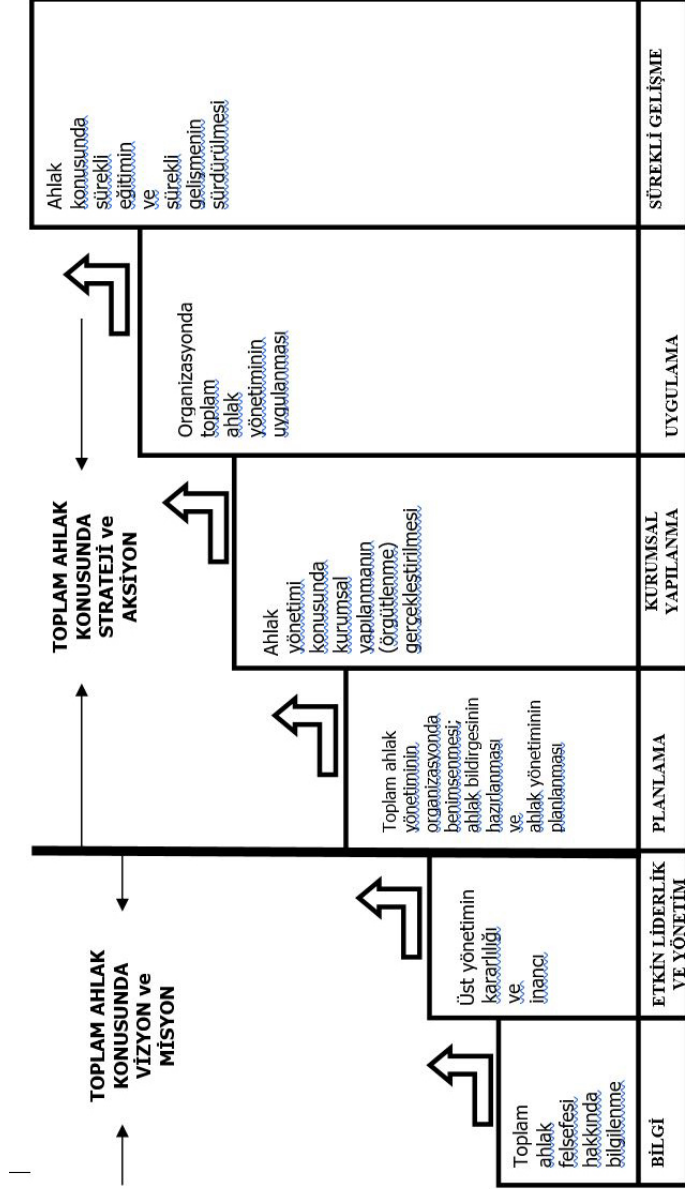
1.İlk olarak toplam ahlak felsefesi konusunda üst yönetim bilgi sahibi olması önem taşımaktadır.

2.İkinci olarak, toplam ahlak felsefesine üst yönetimin inancı ve bu konudaki kararlılığı gereklidir.

Bu iki şart “*vizyon*” ve “*misyon*” olarak adlandırılabilir. Daha açık olarak ifade etmek gerekirse, öncelikle organizasyonda ahlak konusunda bir vizyona ve bu vizyona ulaşma kararlılığını ortaya koymuş olan bir “*misyon*”a ihtiyaç vardır. Her ikisi olmadan toplam ahlak yönetimini organizasyonda başarı ile uygulamak mümkün değildir.

3.Üçüncü olarak toplam ahlak yönetiminin organizasyonda ne şekilde uygulanacağına ilişkin planlamanın yapılması gereklidir. Bu üçüncü aşama “*strateji oluşturma*” aşamasıdır. Toplam ahlak yönetimi konusunda stratejik planlama son derece önem taşımaktadır.

Şekil-3 : Toplam Ahlak Yönetiminde Başarı Merdiveni

4.Dördüncü olarak, toplam ahlak yönetimi konusunda organizasyonda kurumsal yapılanmanın (örgütlenmenin) gerçekleştirilmesi gerekir.

5.Tüm bu işlemlerin ardından toplam ahlak yönetiminin organizasyonda uygulanmasına başlanılmalıdır.

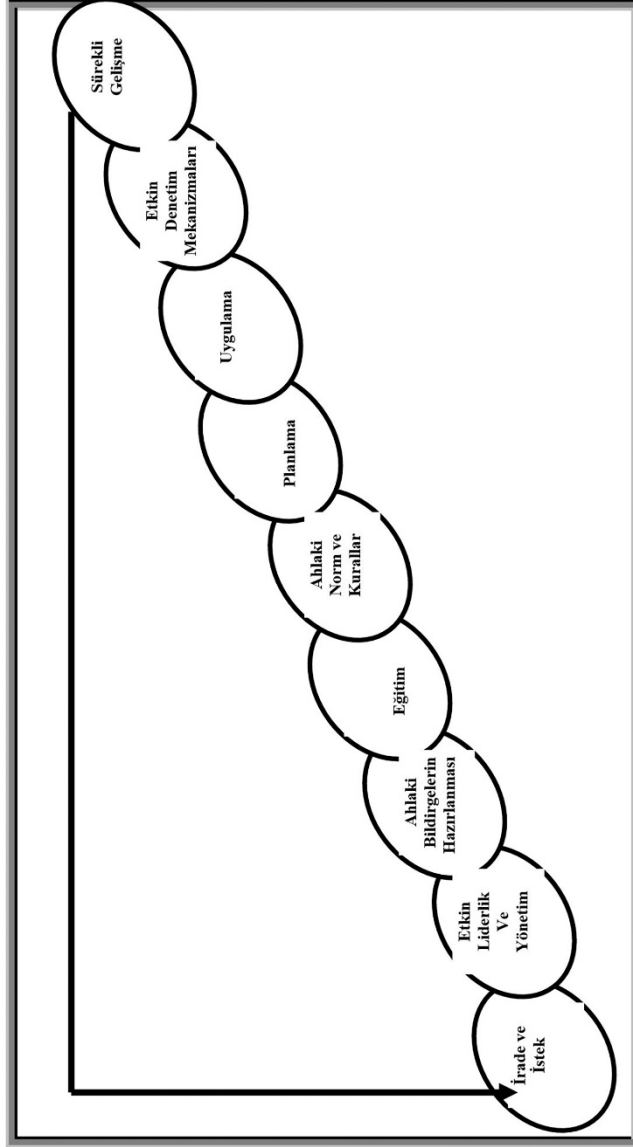
6.Son aşama ise ahlak konusunda sürekli gelişme ve iyileştirme çalışmalarının olduğu aşamadır. Ahlak, sadece bazı yasalar ya da kurallar ile sağlanamaz. Organizasyonda ahlak konusunda sürekli bir çabanın olması gerekir.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan da yararlanarak toplam ahlak yönetiminin uygulanmasına yönelik strateji ve aksiyon planındaki aşamaları bir başka açıdan şu şekilde de sıralayabiliriz. (Şekil-4.)

- İrade ve istek,
- Etkin liderlik ve yönetim,
- Ahlaki bildirgelerin hazırlanması,
- Eğitim,
- Ahlaki norm ve kurallar,
- Planlama,
- Uygulama,
- Etkin denetim mekanizmaları,
- Sürekli gelişme.

Tüm bunlar toplam ahlak yönetiminin başarıyla uygulanması için dikkate alınması gereken aşamalardır.

Şekil – 4:Toplam Ahlak Yönetiminin Uygulanması İçin Strateji ve Aksiyon Planı

III.SİYASAL AHLAK YÖNETİMİNDE OECD MODELİ

Son yıllarda siyasal ahlaksızlıklarla mücadele konusunda uluslararası kuruluşların da çalışmalar yürüttüğünü biliyoruz. Örneğin, OECD bu konuda bir model geliştirmiş ve siyasal ahlakın kamu yönetiminde tesis edilmesi için bazı ilkeler tespit etmiştir. OECD'nin siyasal ahlak alanında tespit ettiği ilkeler şunlardır:³

- 1.Kamu hizmetleri için ahlaki standartlar açık ve anlaşılır olmalıdır.
- 2.Kamu hizmetleri için ahlaki standartlar yasal çerçeve içinde yer almalıdır.
- 3.Kamu görevlilerine ahlak konusunda eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmelidir.
- 4.Kamu görevlilerinin görev ve sorumluluk alanları mutlaka açık olmalıdır.
- 5.Lider ve üst yöneticilerin siyasal ahlaksızlıkla mücadele yönünde kararlılığı mevcut olmalıdır.
- 6.Politik karar alma süreci şeffaf olmalıdır.
- 7.Kamu ve özel sektör arasındaki ilişkilerde (örneğin özelleştirme ve devlet ihalelerinde) ilkeler açık olmalıdır.
- 8.Yöneticiler organizasyonda ahlaka önem vermelidirler ve davranışları ile çalışanlara ve halka örnek olmalıdırlar. Organizasyonda çalışma koşulları, performans değerlendirme sistemleri iyileştirilmelidir.
- 9.Yönetimle ilgili tüm mevzuat ve uygulamalarda ahlaka önem verilmelidir.
- 10.İnsan kaynakları yönetimine önem verilmelidir. Liyakat, kişisel gelişim, adil ücretlendirme vs. konular üzerinde durulmalıdır.
- Yeterli denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- 12.Kamu yönetiminin ahlaka uygun olmayan davranış ve uygulamaları mutlaka cezalandırılmalıdır.

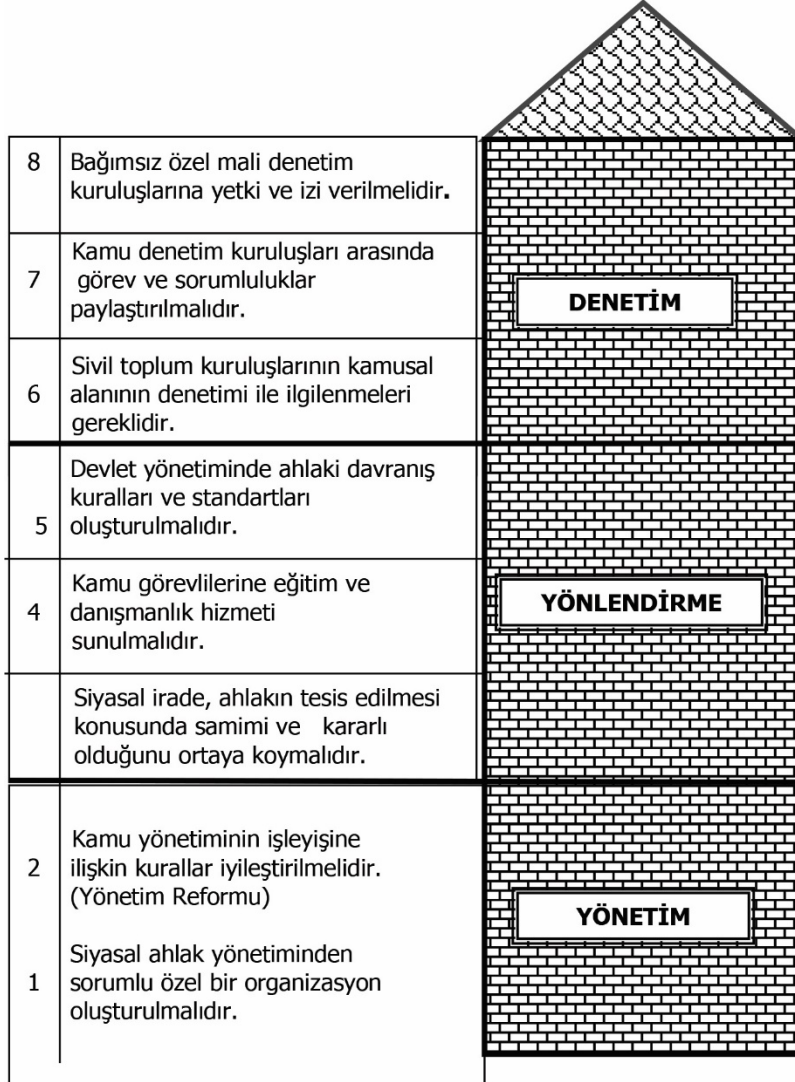
OECD, siyasal ahlaksızlıklarla mücadelede başlıca üç temel stratejinin varolması gerektiğini belirtmektedir. Bunlar; yönetim, yönlendirme ve denetimdir. (Bkz: Şekil-5.) OECD'ye göre, siyasal ahlakın tesis edilmesi için en başta siyasal ahlak konusu ile ilgili özel bir organizasyonun oluşturulması gereklidir. Bu organizasyon, kamu kurum ve kuruluşlarına siyasal ahlak konusunda “yönlendirme” fonksiyonlarını (eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmesi, ahlaki ilke ve standartların oluşturulması vs.) sunmalıdır. Son olarak kamu yönetiminde siyasal ahlaksızlıklarla mücadelede etkin denetim mekanizmaları gereklidir.

³ OECD, PUMA Policy Brief No 4, May 1998. Ayrıca Bkz: OECD, PUMA, Focus, Public Management Gazette, June 1998. s. 1.

1998 yılında OECD Uzmanları tarafından yapılan bir araştırmada yolsuzluklarla mücadelede çeşitli ülkelerde alınan tedbirler tespit edilmiştir. (Bkz. Şekil-6) Bu önlemleri kısa başlıklar altında özetlemekte yarar görüyoruz:

- Yolsuzlukla mücadelede en başta yasal çerçevenin oluşturulduğu görülmektedir.
- Ülkelerin çoğunluğunda kamu görevlilerine yönelik ahlaki davranış ilkeleri ya da ahlak kodları (code of ethics) mevcuttur.
- Türkiye hariç tüm ülkelerde parlamentoya bağlı olarak görev yapan bir Ahlak Komisyonu bulunmaktadır.
- Ülkelerin hemen tamamında mali hesapları denetleyen yüksek denetim organı bulunmaktadır. Türkiye’de bu organın adı Sayıştay’dır.
- Bir çok ülkede Ombudsman kurumu bulunmaktadır.
- Ülkelerin çoğunluğunda adam kayırmacılık şeklinde ortaya çıkan yozlaşmaya karşı insan kaynakları yönetimi çerçevesinde çeşitli önlemler alınmaktadır.
- Bir çok ülkede kamu mali denetim organları dışında bağımsız özel denetim firmalarından yararlanılmaktadır.
- Kamu yönetiminde açıklık (şeffaflık) sözkonusudur.
- Ahlak konusunda kamu görevlilerine yönelik eğitim ve seminerler uygulanmaktadır.
- Organizasyon içi etkin denetim yapılmaktadır.
- Bazı ülkelerde yolsuzlukla mücadelede özel denetim ve yargı organları kurulmuştur.

Şekil – 5: Siyasal Ahlak Yönetiminde OECD'nin Önerdiği Model

Kaynak : OECD, PUMA, “Ethics in the Public Sector, Current Issues and Practice”, 1996.

IV.TÜRKİYE'DE TOPLAM AHLAK YÖNETİMİNİN UYGULANMASI

Ülkemizde başta siyasal yapı ve kurumlar olmak üzere tüm meslek alanlarında ahlakı tesis etmek için Toplam Ahlak Yönetimi'nin uygulanması gereklidir.

Ahlaki toplum düzenini oluşturmak için toplam ahlak yönetimi son derece önem taşımaktadır. Toplam ahlak yönetiminin tüm organizasyonlarda uygulanabilmesi mümkündür. Örneğin, özel şirket yönetiminde; iş ahlakının, çevre ahlakının ve sosyal sorumluluk ahlakının tesis edilmesi ancak toplam ahlak yönetiminin uygulanabilmesi ile mümkündür. Aynı şekilde devlet yönetiminde ahlakın tesis edilmesi için toplam ahlak yönetimi uygulanmalıdır.

Tekrar belirtelim ki, toplam ahlak tüm organizasyonlarda uygulanabilecek –ve uygulanması gereken- bir yaklaşımdır. Her organizasyonun toplam ahlak yönetimini uygulayabilmesi için bazı şartlar bulunmaktadır. Toplam ahlak yönetiminin organizasyonda başarıyla uygulanması için en başta liderin ve üst yönetimin organizasyonda ahlakın tesis edilmesi için samimi ve kararlı olması gereklidir.

Toplam ahlak yönetiminin başarısı için *On İlke* olarak adlandırdığımız yol haritasının esas alınması ve organizasyonda bu yönde çabanın olması gereklidir. Söz konusu 10 ilkeyi şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1.Toplam ahlaka önem verilmelidir. Sadece bir alanda değil, tüm alanlarda ahlakı tesis etmenin gerekli olduğu unutulmamalıdır.
- 2.Tüm ahlak alanlarında ahlaki standartlar ve normlar oluşturulmalıdır.
3. Ahlaki ilke ve kuralların oluşturulmasında “yapıcı rasyonalizm” ilkesini benimsenmelidir. İyi bir sosyal düzen için gerekli ahlak normları uzlaşarak tespit edilmelidir.
- 4.Bireysel ahlakın özel bir alan olduğu unutulmamalıdır. Ahlak normlarının oluşturulmasında müdahalecilik değil, tarafsızlık esas alınmalıdır.
- 5.Toplam ahlaka uygun davranış ve eylemler takdir edilmeli ve ödüllendirilmelidir.

6.Toplam ahlaki tesis etmek etkin liderlikle olur. Lider ahlaki olmazsa, organizasyonda ahlak tesis edilemez. Ahlaki liderliğe önem verilmelidir ve kurumsallaştırılmalıdır.

7.Organizasyonda toplam ahlaki tesis etmek için kararlı ve inançlı olmak gerekir. İnanç ve kararlılık olmadan toplam ahlak tesis edilemez.

8.Toplam ahlak konusunda sürekli eğitim önem taşır. Aileden başlayarak, tüm okullarda ve mesleklerde ahlak konusunda eğitime gereken önem gösterilmelidir.

9.Ahlak her şeyden önce vicdanla alakalıdır. Ne hukuk kuralları ne de din, ahlaki ve erdemi tek başına garanti edemez. Bireylerin vicdanlarına seslenilmelidir.

10.Ahlak konusunda toplumun tüm kurumları arasında işbirliği sağlanmalıdır. Toplam ahlak için “toplam katılım”ın gerekli olduğu unutulmamalıdır.

Yukarıdaki ilkeleri ve konuyu biraz açıklamakta yarar bulunmaktadır:

İlk olarak, toplam ahlak yönetimini uygulamak için etkin liderlik gereklidir. Lider tarafından ahlaka önem verilmemesi ve bu yönde vizyon ve misyon oluşması için çaba sarf edilmemesi halinde organizasyonda toplam ahlak yönetiminin başarıyla uygulanması mümkün değildir.

Toplam ahlak yönetiminin özel organizasyonlarda uygulanması birinci derecede liderlik ve üst yönetimle alakalıdır. Başta işletme sahibi ve yöneticilerinin ahlaki davranış ve eylemlerde bulunmaları, bu yönde işletme çalışanlarına örnek olmaları gereklidir. İşletmede ahlakın kurumsallaşması ve işletme kültürünün bir parçasını oluşturması ise ancak zaman içerisinde olabilir. Lider ve üst yönetimin; tüm çalışanların meslek ahlaki ilkelerine uygun hareket etmeleri için işletmede bir Ahlak Kurulu oluşturmaları, ahlaki ilke ve kuralları belirlemeleri son derece önem taşımaktadır. Lider ve üst yönetimin, işletmede ahlaka uygun davranış ve eylemleri desteklemeleri ve bu yöndeki çabaları takdir etmeleri ve ödüllendirmeleri de gereklidir. Ayrıca ahlak konusunda çalışanların sürekli eğitimine önem verilmelidir.

Devlet yönetiminde; “siyasal yönetim ahlakı”, “ekonomik düzen ahlakı” ve “liderlik ahlakı”, ancak ve ancak ciddi bir ahlak yönetimi ile tesis edilebilir. Kamu yönetimindeki ahlaksızlıkların ortadan kaldırılması için toplam ahlak yönetiminin uygulanması şarttır. Toplam ahlak yönetimin kamu sektöründe uygulanmasında da başarının lider ve üst yöneticilerin kararlılığında gizlidir.

V. SONUÇ

Toplam ahlak felsefesi, Temiz Toplum (Ahlaki Toplum) düzeni oluşturabilmek için sosyal yapıyı oluşturan tüm bireylerin, mesleklerin ve kurumların *bütünsel* olarak ahlak ilke ve standartlara uygun hareket etmelerinin önemi üzerinde durmaktadır. Sosyal düzenin sadece bir alanında ahlakı tesis etmek yeterli değildir. Örneğin, bir toplumda iş ahlakının oluşturulması tek başına çok anlamlı olmayabilir. Eğer sosyal yapı içindeki diğer kurumlarda ahlaki yozlaşma sözkonusu ise bu, ister istemez diğer alanlara da yayılma tehlikesi gösterir. Bu nedenle amaç, toplumu oluşturan tüm birey, meslek ve kurumlarda ahlakı tesis etmektir.

Bu araştırmanın ana mesajlarından birisi budur; yani, ahlakı *bütünsel* olarak tesis etmektir.

Toplam ahlak yönetimini uygulamaya geçmeden önce “toplam ahlak felsefesi”ni anlamak ve kavramak büyük önem taşımaktadır. Toplam ahlak konusunda başlıca şu ilkelerin benimsenmesi gerekir.

- Ahlak toplumun temelidir. Ahlak ve erdem olmadığı yerde toplumda dejenerasyon başlar.
- Ahlakın tek bir boyutu değil, tüm boyutları aynı derecede önemlidir ve toplumda ahlakı tesis etmek için gereklidir. Ekonomik ahlak, siyasal ahlak, sosyal ahlak, ekolojik ahlak ve sorumluluk ahlakı boyutlarının dikkate alınması son derece önemlidir. Ahlakın bu beş boyutu ve alt ahlak alanlarını dikkate alınmaksızın toplumda ahlakı tesis etmek mümkün değildir.
- Birey ve aile ahlakının yüksek olduğu toplumlarda eğer *sistem ahlakı* tesis edilmemiş ise o takdirde bireylerin zaman içerisinde gayri ahlaki davranış ve eylemlere yönelmeleri kaçınılmaz olabilir. Örneğin, mülkiyet özgürlüğünün olmadığı bir toplumda bireyler ortak mülkiyeti kötü kullanabilir ya da şartlar elverdiği ölçüde ortak mülkiyetin bir bölümünü ya da tamamını gizli yollardan kendi mülkiyetlerine geçirmeye çalışabilirler. Aynı şekilde

temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmamış olduğu bir toplumda devlet adına güç ve yetki sahibi olan kişilerin ve bazı nüfuz sahibi özel kişi ve kurumların gayri-ahlaki davranışlarda bulunmaları sözkonusu olabilir.

- Liderlik ahlakının tesis edilmemiş olduğu bir toplumda bireylerin ahlaka uygun davranmaları beklenemez. Liderlik ahlakının olmadığı herhangi bir organizasyonda, organizasyon üyeleri de (hissedarlar, yöneticiler, çalışanlar vs.) zamanla ahlaka uygun olmayan davranışlara yönelebilirler.
- Organizasyonda liderlik ahlakı, yönetim ahlakı, insan ahlakı ve sistem ahlakı bir bütündür. Birinin mevcut olmaması organizasyon ahlakının bozulmasına neden olabilir. Tüm bu saydığımız unsurların tamamı önemlidir ve birbirini etkiler. Ancak tüm bu unsurların içinde “liderlik ahlakı” özellikle önemlidir.

Sonuç olarak, ülkemizde merkezi yönetim kuruluşlarından, yerel yönetim kuruluşlarına; eğitim hizmetlerinden sağlık hizmetlerine kadar pek çok alanda “yeniden yapılanma”nın gerekli olduğu konusunda bir konsensüs olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’nin 21. Yüzyıla doğru yapması gereken en önemli reformlardan birisi “ahlaki yeniden yapılanma”nın gerçekleştirilmesi; ahlaki ilke ve standartların tüm kurumlarda, tüm mesleklerde ve tüm toplumda kurumsallaştırılmasıdır.